

EWA LICHNEROWICZ
Polska Akademia Nauk
Biblioteka Gdańska

BOGATY KSIĘGOZBIÓR MIESZCZAŃSKI NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI JOHANNA UPHAGENA (1731–1802)

Abstrakt

Biblioteka Johanna Uphagena, kupca i rajcy, była jedną z największych i najcenniejszych tego okresu w Gdańsku. Licznie reprezentowane są w niej materiały do dziejów Polski i świata, między innymi popularne wówczas prace historyczne, czy o podróżach dalekomorskich.

Na mocy zapisu testamentowego J. Uphagen zobowiązał swoich spadkobierców do przypilnowania, by jego księgozbiór, liczący kilkanaście tysięcy woluminów, nie został rozproszony ani podzielony. Dlatego też w 1879 r. został on przekazany do Biblioteki Gdańskiej jako depozyt. Dzięki temu stanowi wspaniały przykład osiemnastowiecznego zbioru reprezentanta wyższych warstw mieszczaństwa, kupca zaangażowanego w politykę miasta, oświeceniowego człowieka, który silny Gdańsk widział przy Koronie, co znalazło odbicie w zgromadzonych przez niego tytułach.

Słowa kluczowe

księgozbiory wydzielone, biblioteki mieszczańskie, XVIII w., Gdańsk, Johann Uphagen

Rzadko zdarza się, by na regałach udało się zamknąć, niczym w kapsule czasu, ducha danej epoki czy też umysłowość konkretnego człowieka. PAN Biblioteka Gdańska (PAN BG), dzięki temu, że jej fundamentem są księgozbiory mieszczańskie, gromadzone nieprzerwanie od ponad czterech wieków, przechowała w swoich magazynach myśl i sztukę średniowiecza, renesansu czy oświecenia. Dodatkowo efekt ten wzmacniało początkowe ustawienie książek w układzie proveniencyjnym, który to ostatecznie zniesiono w drugiej połowie XVII w. Wówczas to protobibliotekarz Adrian Engelcke (1605–1661) wprowadził układ rzeczowy z podziałem na formaty. Od tego momentu zatarły się nieco i rozproszyły w ogromie woluminów te o tej samej proveniencji. Obecne badania nad dziejami dawnej książki próbują na nowo odtworzyć poszczególne biblioteki. Jedynymi księgozbiorami, które za-

chowały do tej pory odrębność, także sygnaturową, są depozyty. Z założenia więc i z definicji, książek z nich pochodzących nie można było rozdzielić pomiędzy odpowiednimi działami tematycznymi. Z tego też względu zachowały do dziś swój kształt i wygląd.

Jednym z największych księgozbiorów zdeponowanych w Bibliotece Gdańskiej jest należący do Johanna Uphagena (1731–1802). Licząca ponad 15 tys. woluminów kolekcja odzwierciedla nie tylko zamiłowania i zainteresowania właściciela, ale również – co za tym idzie – ducha wieku „triumfu rozumu”.

J. Uphagen urodził się 9 lutego 1731 r. we wpływowej i zamożnej rodzinie. W Gdańsku Uphagenowie pojawili się pod koniec XVI w., uchodząc z Niderlandów Hiszpańskich przed prześladowaniami religijnymi. Ojciec Johanna, Piotr, zajmował się z powodzeniem handlem morskim, powiększając niemały już majątek rodzinny. Również syna przyuczał początkowo do zawodu kupieckiego. Jednak, jak się szybko okazało, z dużo większą pasją oddawał się on naukom humanistycznym, szczególnie historii. Ojciec, zamiast się sprzeciwić marzeniom Johanna, skonsultował się w tej sprawie ze swoim przyjacielem, historykiem Gotfrydem Lengnichem (1689–1774). Za jego radą wysłał w 1754 r. syna do Getyngi¹. Tam przez kolejne 3 lata J. Uphagen poświęcał się studiom historycznym, filozoficznym i prawnym. Po zakończonych naukach, jak to było w zwyczaju, udał się w podróż po Europie. Odwiedził Niemcy, Holandię i Francję, a po powrocie do Gdańska zajął się działalnością polityczno-społeczną. Przewodniczył zarządowi szpitali św. Elżbiety i św. Ducha (od 1765), był również seniorem gdańskiej gminy Kościoła Reformowanego (1768); powołano go na ławnika Głównego Miasta Gdańska (1776), a ostatecznie w 1792 r. także na rajcę. Funkcji tej zrzekł się już w kolejnym roku na znak protestu przeciwko włączeniu Gdańska do Prus. Już wcześniej zresztą jasno i głośno wyrażał swoje przekonania w sprawie przynależności tego miasta do Rzeczypospolitej. Ogłosił je między innymi na łamach pisma polemicznego, które wydał jeszcze w 1774 r.²

Jego najsłynniejszą pracą pozostaje jednak *Parerga historica*, wydana w 1782 r. w Gdańsku. Była to kronika świata od jego stworzenia aż po 999 r. n.e. Podzielona została na 3 części, zatytułowane kolejno *Salomo*, *Zoroaster* oraz *Odinus*. Pierwsza opowiada o początkach świata – historię biblijną, która zamyka się na VI w. p.n.e., czyli powrocie Żydów do Judei za zgodą króla perskiego, Cyrusa. Kolejna część, obejmująca podobne ramy czasowe, dotyczy ludów azjatyckich i europejskich. Trzeci i ostatni rozdział stanowi charakterystykę oraz historię wędrowek ludów – German i Słowian.

W związku ze swoimi zainteresowaniami historycznymi J. Uphagen zgromadził liczny i bogaty księgozbiór. Wynosił on około 15 tys. tomów, z czego ponad 300

¹ F. Schwarz, *Die Uphagen in Danzig. Aus Papieren des Rathsherrn Johann Uphagen (1731–1802)*, k. 2, maszynopis, PAN Biblioteka Gdańska (dalej: PAN BG), Ms Akc. 2722.

² Mowa tu o pracy „Ehrenretung der älteren polnischen Geschichtsschreiber gegen die neulich im Drucke erschienen Gründliche Nachricht von den Herzogen von Pommern Danziger Linie”, [b.m.w.] 1774.

rękopisów, a także 165 map i grafik. Przeprowadzone 4 lata temu skontrum starych druków wykazało 14 440 tomów, a w tym 1873 braki³. Obecnie wyróżniamy w tym zbiorze 14 inkunabułów. Otto Günther (1864–1924), w opracowanym przez siebie drukowanym katalogu rękopisów, zawarł 317 pozycji w 318 woluminach⁴. Przy czym warto zwrócić uwagę, że spośród wymienionych manuskryptów już w momencie przejścia brakowało 18 tomów.

Zachował się do naszych czasów katalog rękopiśmienny księgozbioru J. Uphagena, sporządzony już po jego śmierci, w 1803 r.⁵. Zbiory w nim podzielone są, zgodnie z układem nadanym przez samego właściciela, na 35 działów, z jednoczesnym podziałem na formaty (*folio, quarto, octavo, duodecimo*)⁶. Ma to swoje odzwierciedlenie w ustawieniu oraz w sygnaturze omawianych zbiorów, która zaczyna się od skrótu nazwiska właściciela, po nim następuje oznaczenie formatu, a na końcu numer odpowiadający liczbie przypisanej w katalogu z 1803 r. (np. Uph. f. 161, Uph. q. 2662, Uph. o. 2602, Uph. d. 609). Wyjątek wówczas zrobiono dla rękopisów, które w momencie przejścia wydzielono, nadając im własną numerację; odpowiednio dla formatu *folio* – od 1 do 232, a dla *quarto* – od 1 do 81. Nie istnieją tutaj formaty *octavo* i *duodecimo*. Nowe oznaczenia wpisywano obok tytułu w odpowiednich miejscach w katalogu⁷. Sygnatura rękopisu zbudowana jest na analogicznej zasadzie, jak ta dla starego druku, z tą różnicą, że poprzedza ją dodatkowo tradycyjny skrót, oznaczający manuskrypt (np. Ms Uph. f. 2, Ms Uph. q. 12). W trakcie prac nad opisaniem inkunabułów gdańskich po 1945 r. wydzielono je wszystkie, nadając im odrębną sygnaturę, składającą się z oznaczenia wieku i kolejnego numeru. I tak na przykład pochodzący z księgozbioru J. Uphagena druk *Fortalitium fidei* (Nürnberg, Antonius Koberger, 25 II 1494; 4°) pierwotnie miał nadane oznaczenie „Uph. q. 72”, a obecnie można go znaleźć pod „XV. 218”⁸. Wszystkie braki, względem katalogu z 1803 r., odznaczył i wypisał w momencie przejścia księgozbioru Ernst August Bertling (1838–1893), bibliotekarz księżnicy gdańskiej⁹.

Kategorie tematyczne w księgozbiorze J. Uphagena oznaczone są kolejno od „A” do „II”. Na pierwszym miejscu znajdują się dzieła teologiczne. Wśród nich znaleźć można nie tylko wiele przeróżnych wydań Biblii, ale także prace i pisma polemiczne, teologiczne, czy też filozoficzne czołowych myślicieli chrześcijańskich –

³ „Sprawozdanie z działalności Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk w 2010 roku”, s. 42.

⁴ *Katalog der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek*, t. 2, bearb. von O. Günther, Danzig 1903, s. 382–500.

⁵ *Catalogus der von dem Wohlseeligien Herrn Johann Uphagen, Rathsherrn der Rechten Stadt Danzig...*, PAN BG, Cat. Bibl. 60; zob. ilustracja 1.

⁶ Zob. ilustracja 2. Szczegółowy wykaz działów można znaleźć w tabeli 1.

⁷ Zob. ilustracja 3.

⁸ *Katalog inkunabułów Biblioteki Miejskiej w Gdańsku*, oprac. H. Jędrzejowska, M. Pelczarowa, Gdańsk 1954, s. 32.

⁹ *Verzeichniss der Defekte, die bei Uebernahme der Uphagen'schen Bibliothek Maerz–August 1879 sich herausgestellt haben – wszyte osobno karty*, [w:] *Catalogus...*, PAN BG, Cat. Bibl. 60, s. 1–8.

zarówno katolickich, jak i reformacyjnych (luterskich, kalwińskich, ariańskich). Sama Biblia, której u J. Uphagena na półce stało 46 egzemplarzy (z komentarzami lub bez, wielojęzyczne, polskie, niemieckie, syryjskie i w innych językach), stanowi punkt wyjścia w przygotowanej przez niego kronice świata.

Licznie reprezentowane są również dzieła prawnicze. Znaleźć można tu prace czy omówienia dawnych kodeksów prawnych, ale i wiele przedruków oraz odpisów przywilejów, wilkierzy, statutów, ordynacji czy korespondencji. Tego typu literatura dominuje zdecydowanie także w działach powiązanych z historiografią Rzeczypospolitej (działy: Z: Historia Prus, AA: Historia Gdańska i BB: Historia Polski). Trafimy tam również na kroniki, wydawnictwa biograficzno-heraldyczne czy źródłowe, ale i materiały o historii Kościoła, nauki, szkolnictwa, okolicznej fauny.

J. Uphagen zgromadził również dość bogatą literaturę dotyczącą Dalekiego Wschodu, Afryki i Ameryki. Jest ona rozproszona po kilku działach. Są to przede wszystkim bardzo popularne w okresie oświecenia relacje z podróży, ale także wydawnictwa źródłowe, opracowania historyczne, literatura specjalistyczna (językoznawcza, naukowa). Nie znajdziemy tu jednak zbyt wielu podręczników do nauki języków orientalnych czy słowników, sam J. Uphagen żadnego z nich nie znał, co zresztą widocznie przekłada się na liczbę – posiadał zaledwie 3 pozycje w tych językach.

Układ, ale i liczebność książek w poszczególnych działach dużo mówi o zainteresowaniach właściciela księgozbioru. Wpisują się one, tak samo zresztą jak i bibliofilstwo, w hasła XVIII w. Dobór tytułów podporządkowany był w głównej mierze prowadzonym przez J. Uphagena badaniom. Książki kupował nie tylko na lokalnych aukcjach, ale i wielokrotnie sprowadzał z zagranicy.

Była to zdecydowanie jedna z największych bibliotek tego okresu w Gdańsku, mieście, w którym krzyżowały się, czy wręcz ogniskowały, wpływy przede wszystkim holenderskie, niemieckie i polskie; mieście, w którym mimo odbijających się na gospodarce wojen i kryzysu Rzeczypospolitej, rozwijała się nauka, a wraz z nią kultura i rola książki. W tym okresie odnotowano około 270 księgozbiorów prywatnych, których liczebność waha się od kilkudziesięciu do kilkunastu tysięcy tomów¹⁰. Największy wyliczono na 22 tys. woluminów i należał on do Henryka Wilhelma Rosenberga (1710–1795), podsindyka miasta Gdańska, tajnego radcy królewskiego¹¹. Po jego śmierci księgozbiór ten wystawiono na aukcji, a wśród kupujących znalazł się i J. Uphagen (samych rękopisów nabył wówczas około 140). Jest to także okres, kiedy powstało Towarzystwo Przyrodnicze w Gdańsku (Societas Physicae Experimentalis). Założone w 1743 r. przez Daniela Galatha (1708–1767) skupiało w swoich szeregach humanistów, lekarzy, prawników, matematyków, przyrodników. Jego członkiem został w 1776 r. również J. Uphagen. Warto tu zaznaczyć, że nie była to jedyna organizacja tego typu, z którą był zwią-

¹⁰ Z. Nowak, *Po starą księgę sięgam ze wzruszeniem*, Gdańsk 2008, s. 215.

¹¹ Idem, *Oświecenie w Gdańsku*, [w:] *Historia Gdańska*, t. 3, cz. 1, pod red. E. Cieślaka, Gdańsk 1993, s. 710.

zany – należał także do Królewskiego Towarzystwa Naukowego w Getyndze oraz Towarzystwa Starożytniczego w Londynie.

Na 3 lata przed swoją śmiercią ustanowił fundację Fideikommiss für die Uphagensche Familie, której założeniem było utrzymanie i ochrona przed rozproszaniem rodzinnego majątku. W wypadku wygaśnięcia linii Uphagenów, całość, wraz z domem, który J. Uphagen wybudował i urządził przy obecnej ulicy Długiej w Gdańsku, miało przejść Towarzystwo Przyrodnicze. Testament wykluczał więc podział majątku, a tym samym podział czy sprzedaż księgozbioru. Efektem tego były trwające ponad 30 lat starania spadkobierców J. Uphagena o przekazanie zgromadzonych przez niego woluminów do Biblioteki Miejskiej (obecna PAN Biblioteka Gdańska). Ostatecznie sprawę tę doprowadził do końca Moritz Uphagen (1834–1890) i w lutym 1879 r. odpowiednie dokumenty z ramienia Biblioteki podpisał E. A. K. Bertling. Zgodnie z zawartą wówczas umową odbiorca zobowiązywał się do pokrycia kosztów transportu i opracowania przejmowanego zasobu¹². Jako depozyt nie mógł on zostać włączony do głównego zbioru bibliotecznego. Nie można go było sprzedać ani rozproszyć. W związku z tym umieszczono go w magazynie, w specjalnie wyodrębnionym miejscu, jako „Ratsherr Johann Uphagensche Familien Fideicommiss-Bibliothek”. Dodatkowo warto zwrócić uwagę, że w porozumieniu brali udział nie tylko przedstawiciele rodziny i Biblioteki, ale również samego Gdańska. Miasto zobowiązało się do udzielania pomocy stypendialnej uzdolnionej młodzieży z rodu Uphagena. W ten oto sposób, zgodnie z umową pomiędzy spadkobiercami rodzinnego majątku a Biblioteką i magistratem, ale omijając nieco zapis testamentu J. Uphagena, księgozbiór stał się depozytem, kolejnym, ale szczególnym, zasobem mieszczańskim w gdańskiej księżnicy.

W czasie działań wojennych w latach 1944–1945 bibliotekę Uphagena, wraz z innymi zbiorami, ewakuowano do Malborka. Ze względu na toczące się tam walki, potężne skrzynie z woluminami wojsko wykorzystało jako zapory ogniowe. Wiele spośród tomów uległo wówczas zniszczeniu bądź rozproszeniu. Z samych rękopisów zaginęły 123 pozycje, z czego udało się odzyskać 39 tomów – aż 30 wróciło w 1958 r. z Moskwy, 6 odnaleziono w Olsztynie, 1 odesłano z Pelplina, a 2 odszukał i przekazał ksiądz Feliks Sawicki z Malborka¹³. Jeśli chodzi o stare druki, to nie ma jeszcze rzetelnych danych odnośnie do strat wojennych.

Biblioteka Johanna Uphagena, to biblioteka człowieka, który wierzył, że potrzebna jest potężna baza źródłowa do przeprowadzania rzetelnych badań; to biblioteka miłośnika książek. W przechowywanych na półkach magazynowych woluminach niemal zatrzymał się czas, pozwalając nam zajrzeć do umysłu osiemnastowiecznego gdańszczanina. Jest to księgozbiór niezwykle bogaty, a przy tym stał się reprezentantem dla okresu, w którym został zgromadzony. Jednocześnie, dzięki objęciu tak wielu dziedzin tematycznych, jest podstawą do licznych kwerend i badań. Zachowując swój układ praktycznie w niezmiennym stanie, przybliża

¹² Biblioteka Uphagena – korespondencja 1879–1920, Archiwum PAN BG, X-1/117, k. 18.

¹³ Wykaz rękopisów utraconych w czasie II wojny światowej i rewindykowanych znajduje się na końcu tekstu.

nas do jednego z aspektów „życia codziennego”, przenosząc, chociaż na chwilę, do innej epoki.

Tab. 1. Działy rzeczowe w księgozbiorze Johanna Uphagena¹⁴

DZIAŁ	TYTUŁY	VOL.
A – teologia	613	671
B – prawo	98	86
C – encyklopedie, słowniki	44	84
D – literatura klasyczna	166	219
E – zbiory dzieł	49	113
F – biografie	982	1827
G – epistolografia	257	325
H – chronologia i historia uniwersalna	112	338
I – historia święta i żydowska	146	194
K – historia Kościoła	353	539
L – historia i architektura starożytnej Grecji i Rzymu	277	323
M – numizmatyka	75	96
N – historia Bizancjum	8	14
O – historia Italii i nowsi historycy Rzymu	192	285
P – historia Hiszpanii i Portugalii	117	176
Q – historia Francji	550	886
R – historia Szwajcarii	84	139
S – historia Niemiec	1328	1601
T – historia Niderlandów	305	399
U – historia Anglii	242	288
V – historia Danii	124	136
W – historia Szwecji	122	140
X – historia Rosji i Kurlandii	152	181
Y – historia Węgier	102	141
Z – historia Prus	218	231
AA – historia Gdańska	153	199
BB – historia Polski	387	407
CC – historia Turcji i Azji	259	313
DD – historia Afryki	88	118
EE – historia Ameryki	117	176
FF – relacje z podróży, przewodniki po Europie i świecie	215	429
GG – literatura polityczno-prawnicza (format <i>folio</i> i <i>quarto</i>)	131	222
GG – numizmatyka, heraldyka, dyplomacja (format <i>octavo</i>)	36	65
HH – dzieła różne – <i>varia</i>	1609	2359
II – filologia (format <i>octavo</i>)	82	714

¹⁴ Tab. 1 i 2 opracowane na podstawie badań własnych oraz pracy: E. Piotrowska, *Biblioteka Jana Uphagena jako księgozbiór oświeceniowy i warsztat pracy twórczej właściciela*, praca doktorska pod kierunkiem prof. dra Karola Głombiowskiego w Zakładzie Nauki o Książce Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1980, maszynopis, PAN BG, Ms Akc. 1252, s. 45–46.

Tab. 2. Działy rzeczowe według liczebności

DZIAŁ	TYTUŁY	VOL.
HH – dzieła różne – <i>varia</i>	1609	2359
S – historia Niemiec	1328	1601
F – biografie	982	1827
A – teologia	613	671
Q – historia Francji	550	886
BB – historia Polski	387	407
K – historia Kościoła	353	539
T – historia Niderlandów	305	399
L – historia i architektura starożytnej Grecji i Rzymu	277	323
CC – historia Turcji i Azji	259	313
G – epistolografia	257	325
U – historia Anglii	242	288
Z – historia Prus	218	231
FF – relacje z podróży, przewodniki po Europie i świecie	215	429
O – historia Italii i nowsi historycy Rzymu	192	285
D – literatura klasyczna	166	219
AA – historia Gdańska	153	199
X – historia Rosji i Kurlandii	152	181
I – historia święta i żydowska	146	194
GG – literatura polityczno-prawnicza (format <i>folio</i> i <i>quarto</i>)	131	222
V – historia Danii	124	136
W – historia Szwecji	122	140
P – historia Hiszpanii i Portugalii	117	176
EE – historia Ameryki	117	176
H – chronologia i historia uniwersalna	112	338
Y – historia Węgier	102	141
B – prawo	98	86
DD – historia Afryki	88	118
R – historia Szwajcarii	84	139
II – filologia (format <i>octavo</i>)	82	714
M – numizmatyka	75	96
E – zbiory dzieł	49	113
C – encyklopedie, słowniki	44	84
GG – numizmatyka, heraldyka, dyplomacja (format <i>octavo</i>)	36	65
N – historia Bizancjum	8	14

Wykaz rękopisów z księgozbioru Johanna Uphagena – braki i pozycje rewindykowane

SYGNATURA	INFORMACJE
Ms Uph. f. 1	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 3	jw.
Ms Uph. f. 4	jw.
Ms Uph. f. 5	jw.
Ms Uph. f. 6	jw.
Ms Uph. f. 7	jw.
Ms Uph. f. 8	jw.
Ms Uph. f. 9	jw.
Ms Uph. f. 10	jw.
Ms Uph. f. 12	jw.
Ms Uph. f. 13	jw.
Ms Uph. f. 14	Brak od 1879 r.
Ms Uph. f. 15	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 16	jw.
Ms Uph. f. 17	jw.
Ms Uph. f. 19	Brak od 1879 r.
Ms Uph. f. 20	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 21	jw.
Ms Uph. f. 22	jw.
Ms Uph. f. 24	jw.
Ms Uph. f. 26	Strata wojenna; rewindykowany z Moskwy w 1958 r.
Ms Uph. f. 29	jw.
Ms Uph. f. 30	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 35	Strata wojenna; rewindykowany z Olsztyna w 1953 r.
Ms Uph. f. 38	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 40	Strata wojenna; rewindykowany z Olsztyna w 1953 r.
Ms Uph. f. 44	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 46	jw.
Ms Uph. f. 47	jw.
Ms Uph. f. 48	jw.
Ms Uph. f. 49	jw.
Ms Uph. f. 56	Strata wojenna; rewindykowany z Olsztyna w 1953 r.
Ms Uph. f. 60	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 61	jw.
Ms Uph. f. 62	jw.
Ms Uph. f. 63	jw.
Ms Uph. f. 65	jw.
Ms Uph. f. 70	Strata wojenna; zwrócony z Pelplina w 1975 r.
Ms Uph. f. 71	Brak od 1879 r.
Ms Uph. f. 74	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 76	jw.
Ms Uph. f. 79	jw.
Ms Uph. f. 80	jw.
Ms Uph. f. 83	jw.

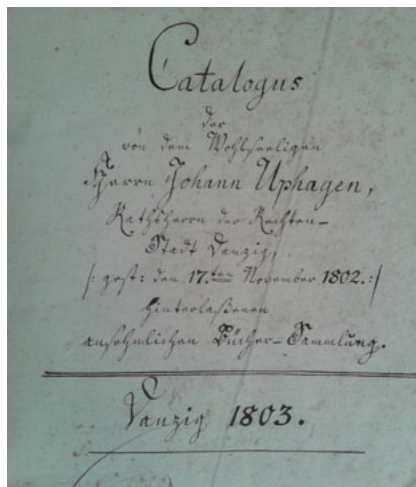

Ms Uph. f. 84	jw.
Ms Uph. f. 87	jw.
Ms Uph. f. 95	Brak od 1879 r.
Ms Uph. f. 97	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 98	Brak od 1879 r.
Ms Uph. f. 128	jw.
Ms Uph. f. 130	jw.
Ms Uph. f. 137	Strata wojenna; rewindykowany z Moskwy w 1958 r.
Ms Uph. f. 138	jw.
Ms Uph. f. 139	jw.
Ms Uph. f. 140	jw.
Ms Uph. f. 142	jw.
Ms Uph. f. 145	jw.
Ms Uph. f. 146	jw.
Ms Uph. f. 148	jw.
Ms Uph. f. 153	jw.
Ms Uph. f. 165	Strata wojenna; rewindykowany z Olsztyna w 1953 r.
Ms Uph. f. 175	jw.
Ms Uph. f. 188	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 189	jw.
Ms Uph. f. 190	jw.
Ms Uph. f. 191	jw.
Ms Uph. f. 192	jw.
Ms Uph. f. 193	jw.
Ms Uph. f. 194	jw.
Ms Uph. f. 195	jw.
Ms Uph. f. 196	jw.
Ms Uph. f. 197	jw.
Ms Uph. f. 198	jw.
Ms Uph. f. 199	jw.
Ms Uph. f. 200	Strata wojenna; rewindykowany z Moskwy w 1958 r.
Ms Uph. f. 201	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 202	jw.
Ms Uph. f. 204	jw.
Ms Uph. f. 205	jw.
Ms Uph. f. 206	jw.
Ms Uph. f. 207	jw.
Ms Uph. f. 208	jw.
Ms Uph. f. 209	jw.
Ms Uph. f. 200	Strata wojenna; rewindykowany z Moskwy w 1958 r.
Ms Uph. f. 210	jw.
Ms Uph. f. 211	jw.
Ms Uph. f. 212	jw.
Ms Uph. f. 213	jw.
Ms Uph. f. 214	jw.
Ms Uph. f. 215	jw.
Ms Uph. f. 216	jw.

Ms Uph. f. 217	jw.
Ms Uph. f. 218	jw.
Ms Uph. f. 223	Brak od 1945 r.
Ms Uph. f. 224	Strata wojenna; rewindykowany z Olsztyna w 1953 r.
Ms Uph. f. 224a	Strata wojenna; zwrócony z Malborka w 1977 r.
Ms Uph. f. 225	Strata wojenna; zwrócony z Malborka w 1976 r.
Ms Uph. f. 226	Brak od 1945 r.
Ms Uph. q. 2	Brak od 1879 r.
Ms Uph. q. 3	jw.
Ms Uph. q. 4	Brak od 1945 r.
Ms Uph. q. 5	jw.
Ms Uph. q. 6	jw.
Ms Uph. q. 7	jw.
Ms Uph. q. 8	jw.
Ms Uph. q. 9	jw.
Ms Uph. q. 10	jw.
Ms Uph. q. 11	jw.
Ms Uph. q. 12	jw.
Ms Uph. q. 13	jw.
Ms Uph. q. 15	jw.
Ms Uph. q. 16	jw.
Ms Uph. q. 17	jw.
Ms Uph. q. 18	jw.
Ms Uph. q. 19	jw.
Ms Uph. q. 20	Strata wojenna; rewindykowany z Moskwy w 1958 r.
Ms Uph. q. 21	jw.
Ms Uph. q. 23	jw.
Ms Uph. q. 29	Brak od 1945 r.
Ms Uph. q. 32	Strata wojenna; rewindykowany z Moskwy w 1958 r.
Ms Uph. q. 34	Brak od 1945 r.
Ms Uph. q. 35	jw.
Ms Uph. q. 36	Brak od 1879 r.
Ms Uph. q. 37	jw.
Ms Uph. q. 38	Brak od 1945 r.
Ms Uph. q. 39	Brak od 1879 r.
Ms Uph. q. 40	Strata wojenna; rewindykowany z Moskwy w 1958 r.
Ms Uph. q. 41	Brak od 1945 r.
Ms Uph. q. 58	jw.
Ms Uph. q. 60	jw.
Ms Uph. q. 61	jw.
Ms Uph. q. 62	Brak od 1879 r.
Ms Uph. q. 63	jw.
Ms Uph. q. 64	jw.
Ms Uph. q. 65	jw.
Ms Uph. q. 66	jw.
Ms Uph. q. 67	Brak od 1945 r.
Ms Uph. q. 68	Strata wojenna; rewindykowany z Moskwy w 1958 r.

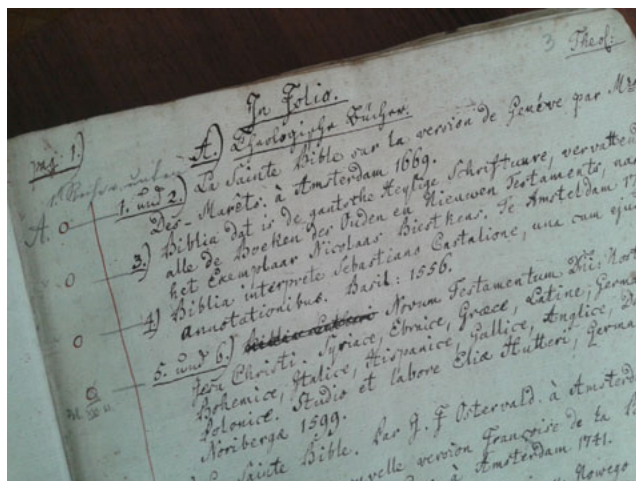
Ms Uph. q. 71	Brak od 1879 r.
Ms Uph. q. 80	Brak od 1945 r.
Ms Uph. q. 81	jw.

Ilustracje

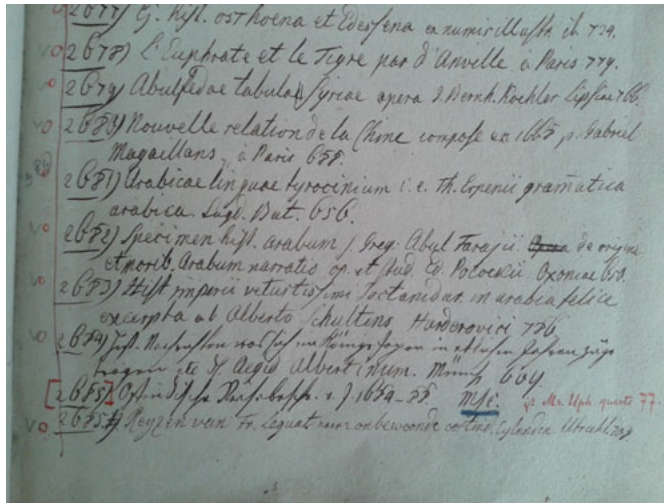
II. 1. Karta tytułowa rękopiśmiennego katalogu księgozbioru Johanna Uphagena

Źródło: Catalogus der von dem Wohlseeligem Herrn Johann Uphagen,
 Rathsherrn der Rechten Stadt Danzig..., PAN BG, Cat. Bibl. 60.

II. 2. Pierwsze pozycje w dziale teologicznym w formacie folio

Źródło: Catalogus der von dem Wohlseeligem Herrn Johann Uphagen,
 Rathsherrn der Rechten Stadt Danzig..., PAN BG, Cat. Bibl. 60.

II. 3. Pozycja w katalogu pod numerem 2685 w formacie *quarto* z nadaną nową sygnaturą Ms Uph. q. 77

Źródło: Catalogus der von dem Wohlseeligien Herrn Johann Uphagen, Rathsherrn der Rechten Stadt Danzig..., PAN BG, Cat. Bibl. 60.

II. 4. Grzbiety opraw starych druków z kolekcji Johanna Uphagena

Bibliografia

Źródła archiwalne – Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska

Biblioteka Uphagena – korespondencja 1879–1920 (sygn. X–1/117).

Catalogus der von dem Wohlseeligien Herrn Johann Uphagen, Rathsherrn der Rechten Stadt Danzig... (sygn. Cat. Bibl. 60).

„Sprawozdanie z działalności Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk w 2010 roku”.

Verzeichniss der Defekte, die bei Uebernahme der Uphagen'schen Bibliothek Maerz–August 1879 sich herausgestellt haben – wszyte osobno karty, [w:] Catalogus der von dem Wohlseeligien Herrn Johann Uphagen Rathsherrn der Rechten Stadt Danzig... (sygn. Cat. Bibl. 60).

Opracowania

Katalog der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek, t. 2, bearb. von Otto Günther, Danzig 1903.

Katalog inkunabułów Biblioteki Miejskiej w Gdańsku, oprac. H. Jędrzejowska, M. Pelczarowa, Gdańsk 1954.

Nowak Z., *Oświecenie w Gdańsku*, [w:] *Historia Gdańska*, t. 3, cz. 1, pod red. E. Cieślaka, Gdańsk 1993.

Nowak Z., *Po starą księgę sięgam ze wzruszeniem*, Gdańsk 2008.

Piotrowska E., *Biblioteka Jana Uphagena jako księgozbiór oświeceniowy i warsztat pracy twórczej właściciela*, praca doktorska pod kierunkiem prof. dra Karola Głombiowskiego w Zakładzie Nauki o Książce Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1980, maszynopis (sygn. Ms Akc. 1252).

Schwarz F., *Die Uphagen in Danzig. Aus Papieren des Rathsherrn Johann Uphagen (1731–1802)*, k. 2, maszynopis, PAN Biblioteka Gdańska, Ms Akc. 2722.

